

Interreg

Bendrai finansuoja
EUROPOS SĄJUNGA

Lietuva – Lenkija

Durpynų, naudojamų žemės ūkyje, atkūrimas: kaip atkurti ir ūkininkauti privačiame sklype.

Nuotoliniai mokymai 2025 10 28.

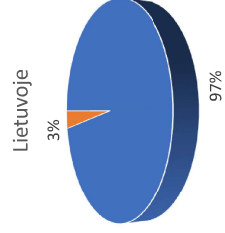
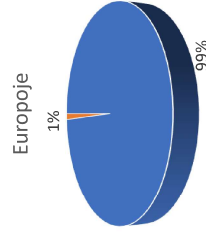
**Kokiomis priemonėmis atkurti pelkę: tipinių
priemonių apžvalga ir atkurtų vietovių pavyzdžiai**

Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondo aplinkos apsaugos ekspertas
Leonas Jarašius

Pelkių atkūrimas. Dabartinė situacija

- Iki šiol hidrologinio režimo atkūrimo darbai Lietuvoje įgyvendinti arba šiuo metu įgyvendinami 43 pažaisiose pelkėse (durpynuose), kurių bendras plotas apie 14 tūkst. ha (Šaltinis: *biomon.lt, pranešimo autorių ir VSTT duomenys*);
- Tai sudaro 3% pažaisių šalies pelkių arba 8% pelkių patenkancių į saugomas teritorijas;
- Absoliuti dauguma darbų įgyvendinta saugomose teritorijose;
- Gamtos atkūrimo reglamento kontekste pelkių atkūrimo mastai mūsų šalyje vis dar nėra pakankami.

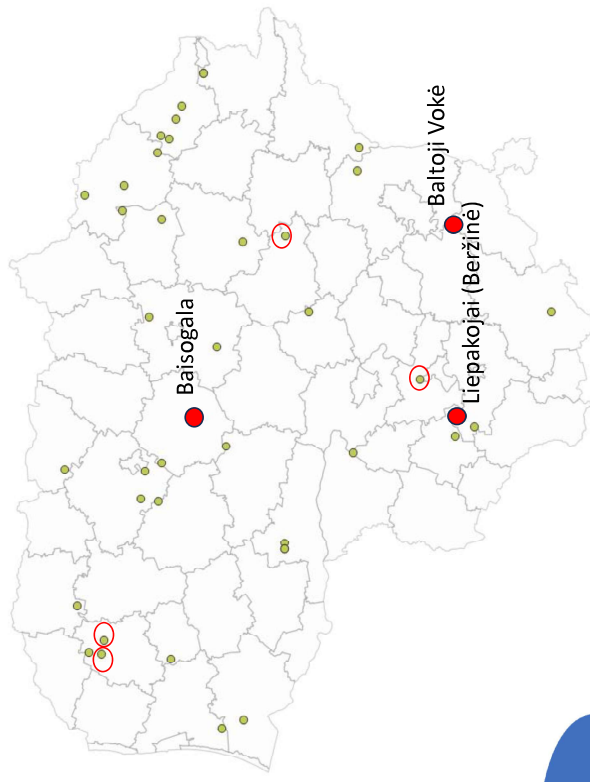

■ Patažeista sausinimo ■ Atkurtas hidrologinis režimas

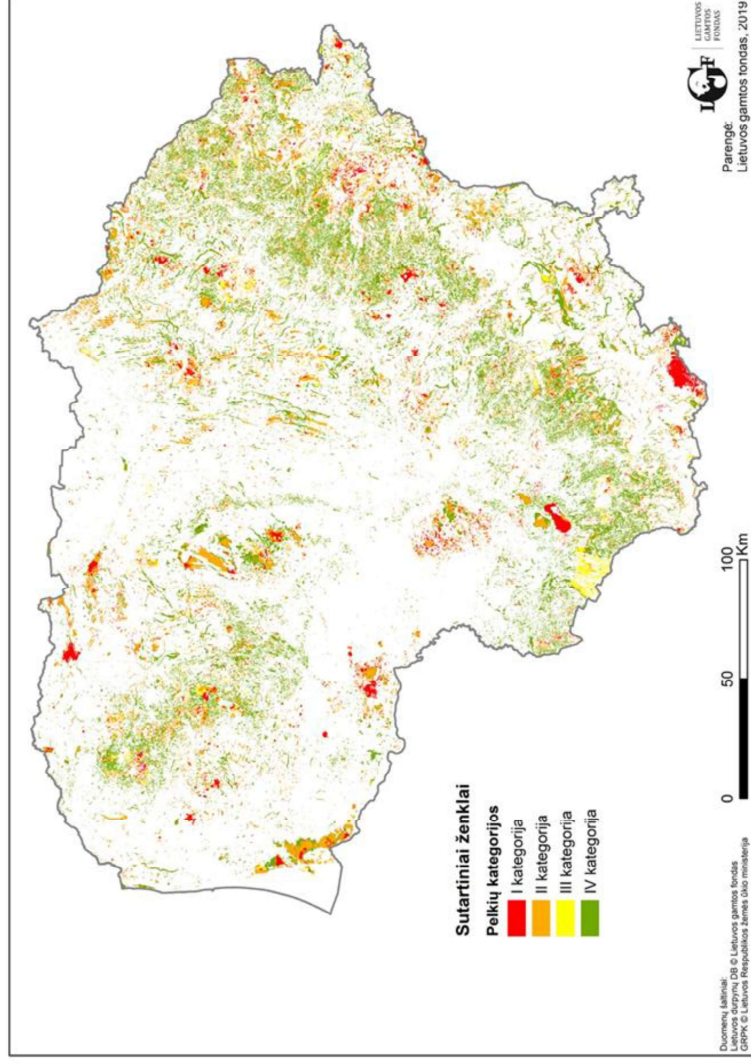
■ Patažeista sausinimo ■ Atkurtas hidrologinis režimas

Šaltinis: *Global Peatlands Assessment: The State of the World's Peatlands, 2022*

Šaltinis: *biomon.lt, pranešimo autorių duomenys*

Pelkių atkūrimas. Potencialas

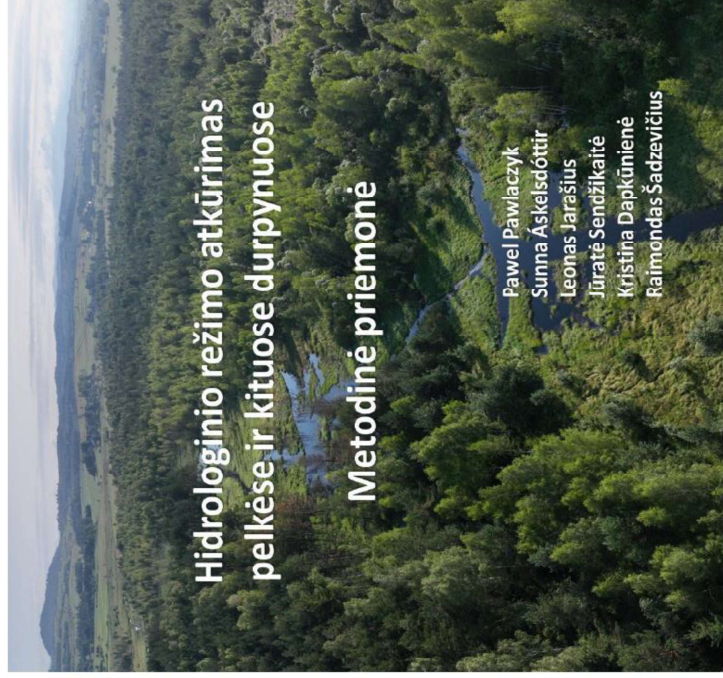
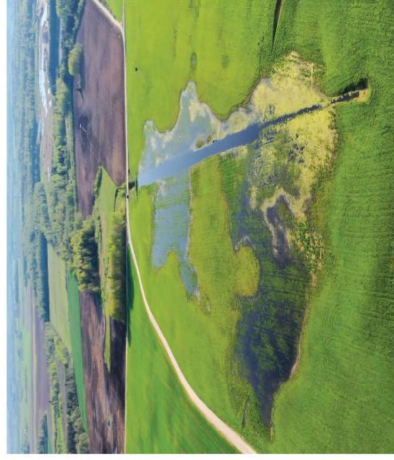
Apie pelkių hidrologinio režimo atkūrimą ir pelkininkystę taip pat skaitykite mūsų parengtuose leidiniuose

Jūratė Sendžikaitė, Leonas Jarašius, Nerijus Zableckis

PELKININKYSTĖ

Klimatui palankus ūkininkavimas šlapiuose durpiniuose dirvožemiuose

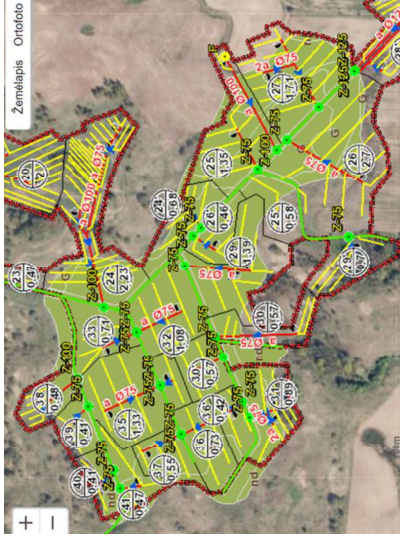

Prieš pradėdant pelkių hidrologinio režimo atkūrimą reikia atkreipti dėmesį į šiuos klausimus:

- Ar atkurti numatytame sklype yra durpinių dirvožemių?
- Ar sklypas patenka į melioruotos žemės apskaitą?
- Ar atkurti planuojamame sklype taikomi veiklos apribojimai?

Erdvinių duomenų bazių pavadinimai	Duomenų tiekėjai	Nuorodos
Durpžemių plotai	Žemės ūkio duomenų centras	https://www.vic.lt/blog/2023/09/27/nuo-2024-metu-isingalios-2-gaab-standardas-slapyniu-ir-durpynu-apsauga/ https://zui.kvc.maps.arcgis.com/home/index.html
Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinys*	Lietuvos erdvinės informacijos portalas Geoportal.lt	https://www.geoportal.lt/map/
Lietuvos melioruotos žemės ir melioracijos statinių duomenų bazė**	Lietuvos erdvinės informacijos portalas Geoportal.lt	https://www.geoportal.lt/map/

*Lietuvos erdvinės informacijos portale Geoportal.lt duomenys apie pelkes ir durpynus pateikiami: Viešos paslaugos → Kitų temų duomenys → Aplinkosauga → Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinys
**Viešos paslaugos → Kitų temų duomenys → Melioracija

Hidrologinio režimo atkūrimas žemės ūkio paskirties durpiniuose dirvožemiuose. Pagrindiniai principai:

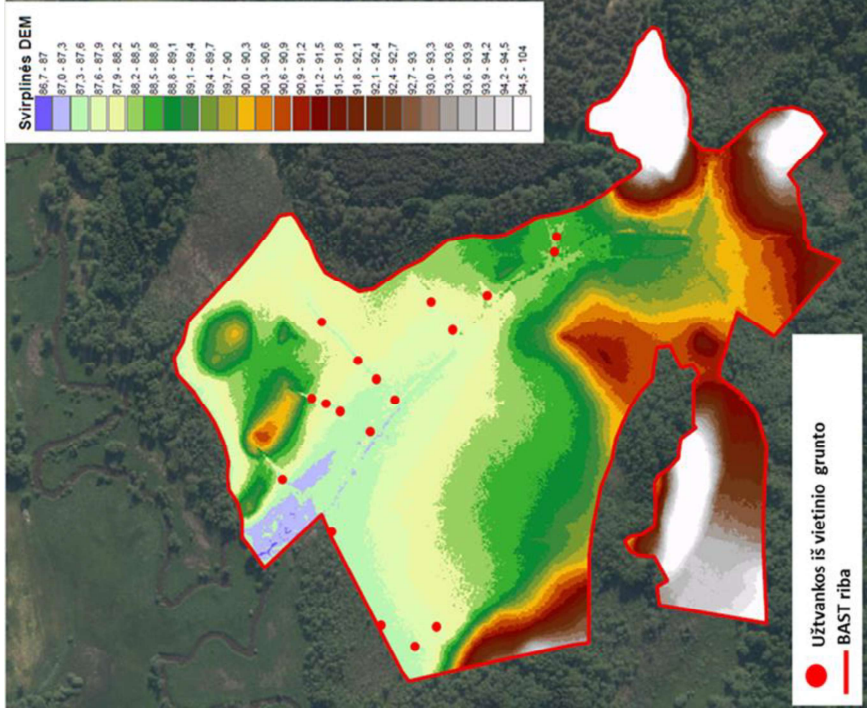
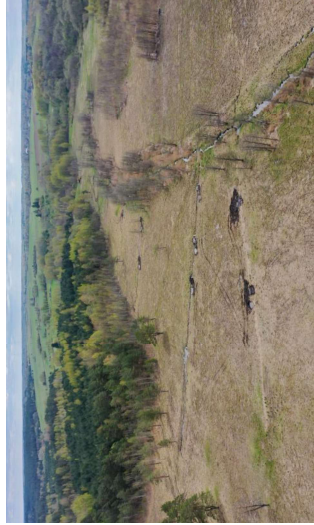
- siekiant užtikrinti ūkinį atkurtos pelkės naudojimą (pelkininkystę) rekomenduojama įrengti hidrotechnines priemones, leidžiančias reguliuoti vietovės vandens lygį per didesnius polaidžius ir nuimant derlių;
- vengti ilgalaikių aukštų (> 30 cm virš dirvos paviršiaus) teritorijos užliejimų vegetacijos laikotarpiu (išskyrus švendrynus);
- vengti durpinių dirvožemių perdirūvimo (gruntinis vanduo žemiau nei 40 cm dirvos paviršiaus) sausuoju metų laikotarpiu;
- parinkti tinkamiausią vandenį sulaikančių konstrukcijų (užtvartų) kiekį ir jų įrengimo vietas, atsižvelgiant į teritorijos paviršiaus nuolydžius bei fizinius sausimo griovių parametrus;
- užtikrinti tolygų drėgmės paskirstymą atkuriamame plote ir sukaupti pakankamą vandens kiekį, kurio reikia pelkių augalams vegetacijos laikotarpiu;
- įrengiant vandenį sulaikančias priemones teikti pirmenybę natūralioms medžiagoms (medienai, vietiniam gruntui – dažniausiai durpėms ir kt.), išskyrus atvejus, kai būtina reguliuoti vandens lygį.

Optimalus vandens lygis (cm) atskirų pelkininkystės krypčių vystymui. Šaltinis: Birr et al., 2021

Pelkininkystės kryptys	Vandens lygis nuo dirvožemio paviršiaus, cm	
	Vasara	Žiema
Nendrės	Nuo –10 iki 0 Nuo 0 iki +20	Nuo –5 iki +15 Nuo +10 iki +20 (+40)
Švendrai	Nuo –10 iki 0 Nuo 0 iki +20	Nuo –5 iki +15 Nuo +10 iki +20 (+40)
Aukštieji viksvynai (šlapios pievos)	Nuo –20 iki –10 Nuo –10 iki 0	Nuo –15 iki –5 Nuo –15 iki –5
Nendriniai dryžučiai (šlapios pievos)	Nuo –20 iki –10	Nuo –15 iki –5
Drėgnos pievos	Nuo –45 iki –20	Nuo –35 iki –15 (> –15)
Gyvuliams ganyti skirtos pievos	Nuo –45 iki –20	Nuo –35 iki –15
Juodalksniai	Nuo –20 iki –10	Nuo –15 iki –5

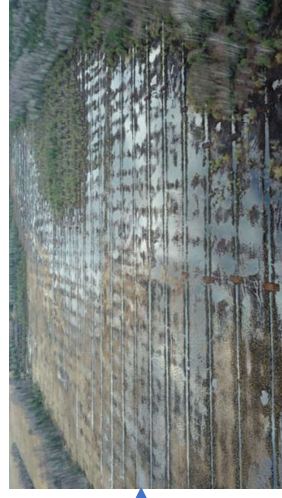
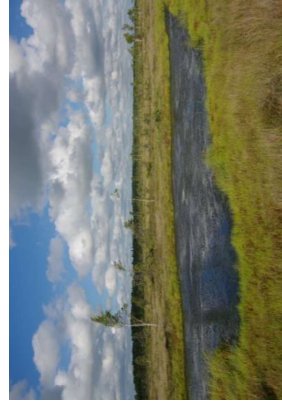
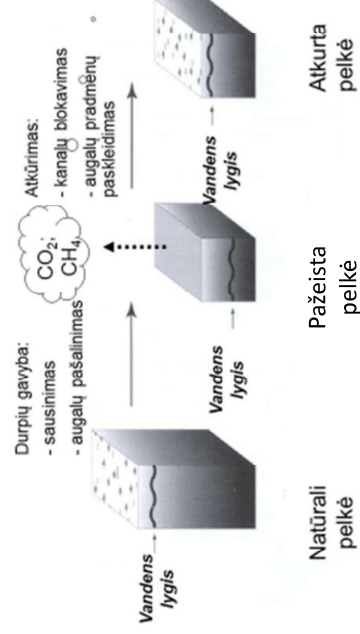

Užtvankų lokacijų parinkimo principai. Svirplinės pelkės pavyzdys.

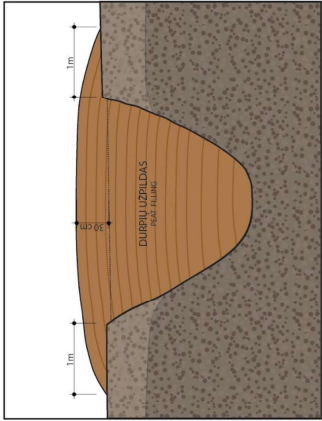
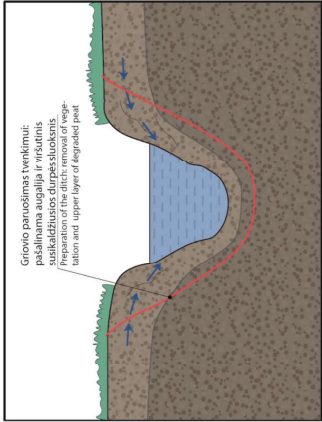
Atsižvelgiant į sausimo sistemų būklę ir tipą, išskiriamos šios hidrologinio režimo atkūrimo priemonės:

- sausimo griovių patvenkimas (pertvėrimas)
  - durpinėmis užtvankomis,
  - sprautastienių pertvaromis,
  - medienos plokščių pertvaromis,
  - kompleksinėmis pertvaromis,
  - kompleksinėmis pertvaromis su vandens pertekliaus nutekėjimo sistema (nereguliuojamos).
- užtvankų su reguliuojamomis vandens pralaidomis įrengimas;
- sausimo griovių užpylimas gruntu;
- vandenį sulaikančių pylimų įrengimas;
- kitos priemonės (drenažo priežiūros atsisakymas, natūralios bebrų užtvankos, biologinės kilmės užtvūros iš žolinių augalų, sumedėjusios augalijos šalinimas).

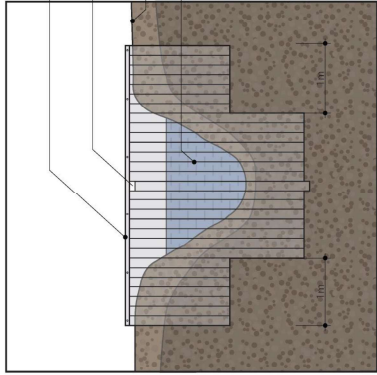
Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Durpinės užtvaros.

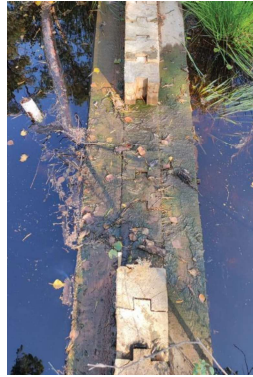
Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> • Naudojamos natūralios medžiagos; • Tinkamai įrengus, patikimai sulauko vandeni; • Salyginai nebrangi priemonė.	<ul style="list-style-type: none"> • Įrengimui reikalinga sunkiasvorė technika; • Iššūkiai patekt į nuošalias ir užmirkusias teritorijas.

Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Spraustasienių pertvaros (I).

Plastikinės spraustasienės

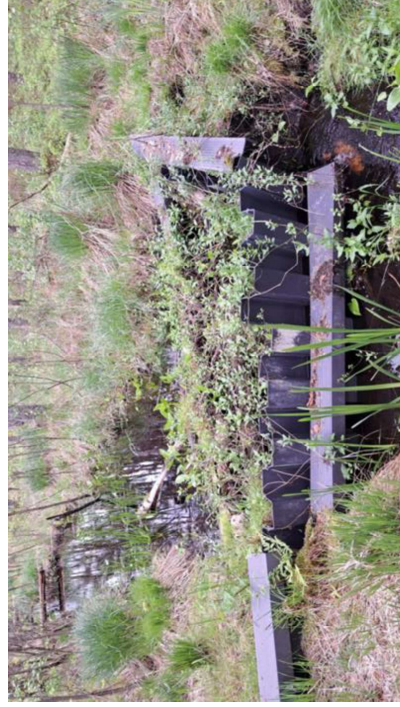
... aplinkai draugiškesnė alternatyva

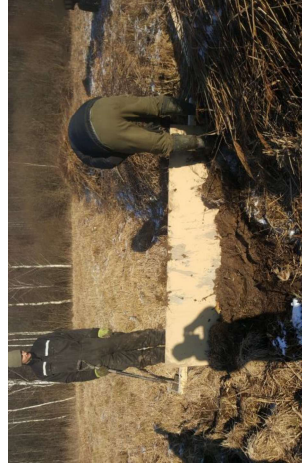
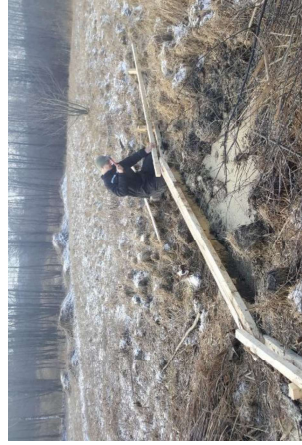
Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> • Lengva transportuoti ir įrengti sunkiai prieinamose bei šlapiose vietose	<ul style="list-style-type: none"> • Įrengimui naudojamos sunkiai įrengiamos medžiagos (plastikinių spraustasienių atveju); • Įrengimas reikalauja specifinių žinių bei įgūdžių; • Pažaidų rizika šalnų metu ir dėl vandens spaudimo

Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Spraustasienių pertvaros (II)

Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Medienos plokštės.

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> Sąlyginai nebrangi priemonė; Konstrukcijai naudojamų ąrančios ir aplinkai draugiškos medžiagos 	<ul style="list-style-type: none"> Sudėtingas transportavimas ir įrengimas; Nepasiteisina tvenkiant didelius ir gilius griovius.

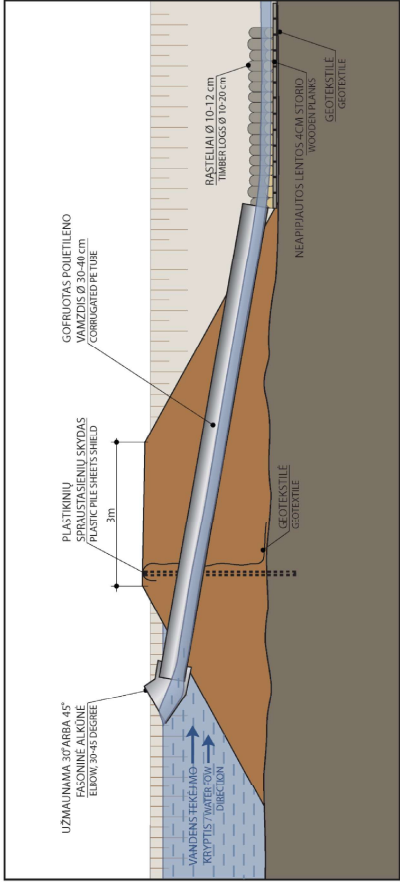

Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Kompleksinės užtvankos.

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> Konstrukcijai naudojamos natūralios medžiagos; Sąlyginai nebrangi ir patikima priemonė blokuojant platesnius griovius.	<ul style="list-style-type: none"> Irengimas reikalauja specifinių žinių bei įgūdžių; Pažaidų ir išgraužų rizika pavasarinių polaidžių metu

Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Kompleksinės pertvaros su vandens pertekliaus nutekėjimo sistema (nereguliuojamos).

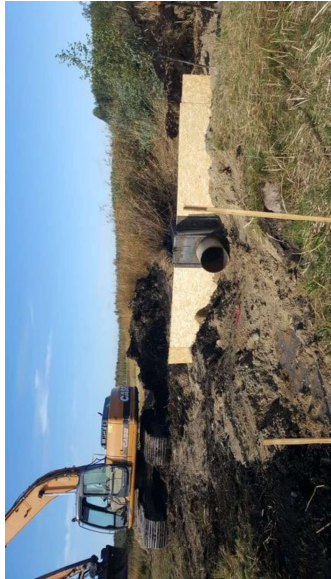

Pastaba: šio tipo užtvankos paprastai įrengiamos griovio pabaigoje arba pelkės pakraštyje, kur vanduo iš pelkės nuteka į bendrą melioracijos sistemą

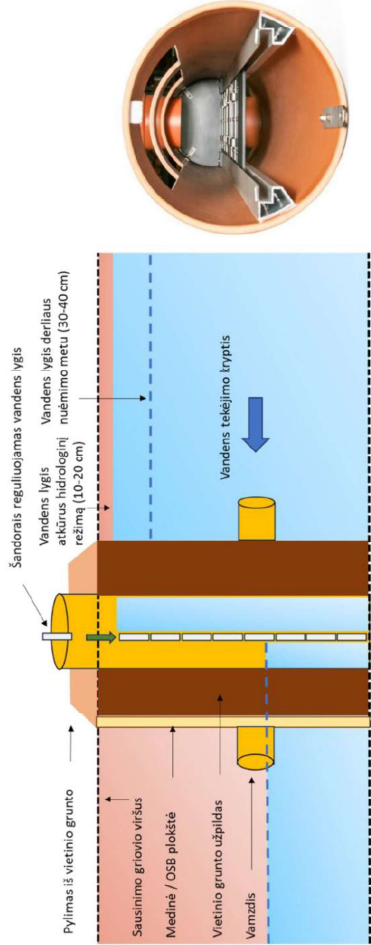
Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> Galimybė savaiminiam vandens pertekliui nutekėti.	<ul style="list-style-type: none"> Reikalauja didesnių laiko ir finansinių išteklių, Užsikimšimo rizika (bebrų veikla, sąnašos); Nėra galimybės reguliuoti vandens lygį.

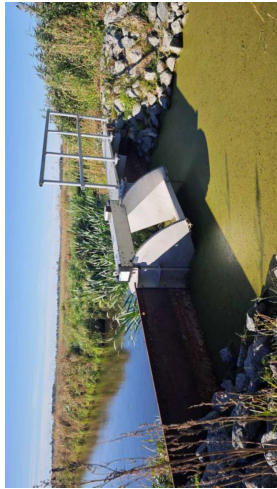
Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Užtvankos su reguliuojama pralaida

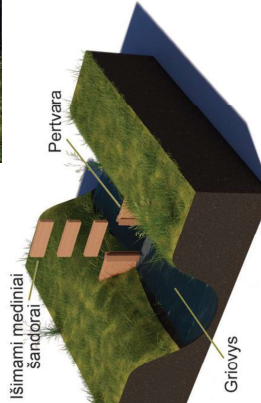
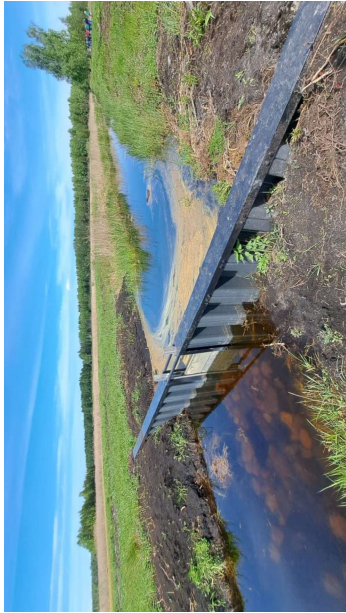
Šandorais reguliuojamos užtvankos Baisogalos pelkėje (kairėje) ir Liepakių pelkėje (dešinėje)

Sausinimo griovių patvenkimas (pertvėrimas). Užtvankos su reguliuojama pralaida

Reguliuojamų užtvankų pavyzdžiai Vokietijoje bei Danijoje

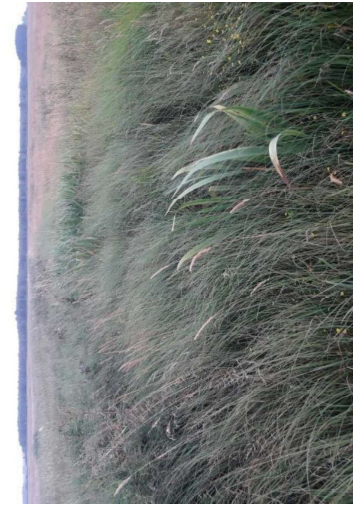

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> Galimybė vandens lygį reguliuoti pagal poreikį ir vykdyti ūkinę veiklą; Užtikrinama galimybė išvengti aplinkinių laukų bei infrastruktūros užliejimo.	<ul style="list-style-type: none"> Reikalauja itin didelių laiko ir finansinių išteklių

Reguliuojamų užtvankų Baltosios Vokės pelkiniame komplekse

Sausinimo griovių užpylimas gruntu išilginiame profilyje

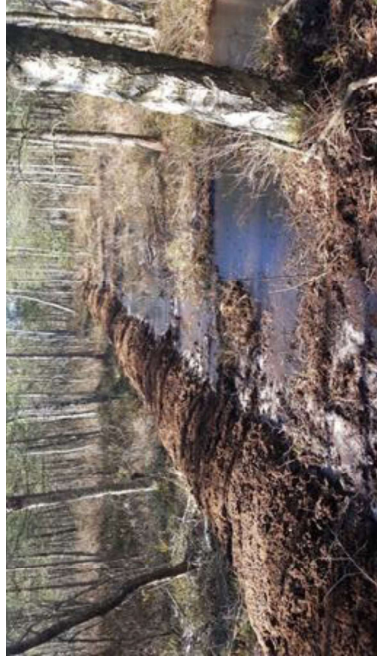
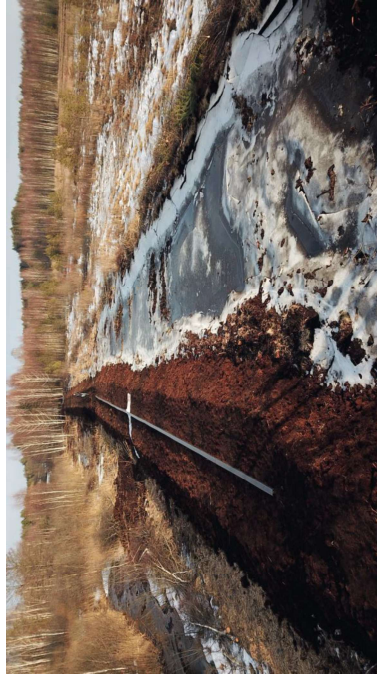
Durpėmis užpildytas griovys Michalovo žemapelkinėje pievoje, Lenkija (kairėje) ir apleistame Pažūolynės durpių karjere Lietuvoje (dešinėje)

Durpėmis užpildyti sausinamieji grioviai, Latvija. Šaltinis: Priede, 2017

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> Viena patikimiausių priemonių stabdant vandens nutekėjimą iš pelkės 	<ul style="list-style-type: none"> Reikalauja itin didelių laiko ir finansinių išteklių,

Pylimų įrengimas

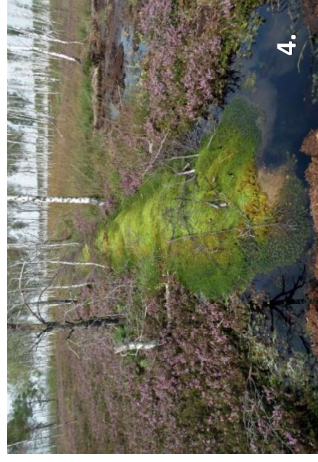
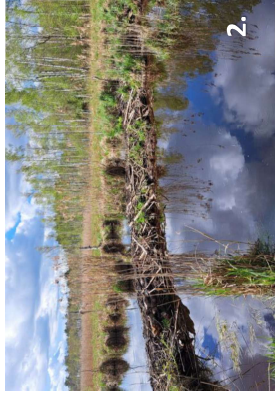
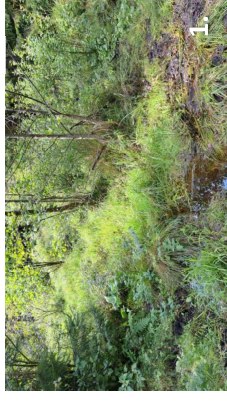
Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> Priemonė itin veiksminga stabdant paviršinio vandens nuotėkį 	<ul style="list-style-type: none"> Reikalauja itin didelių laiko ir finansinių išteklių; Išgraužos ir vandens erozija gali lemti tai jog visas pylimas praras vandens sulaikymo funkciją

Pastaba: Priemonę tikslinga naudoti esant stipriems pelkės reljefo pažeidimams ir nelygumams. Pylimais gali būti apribojamos pelkininkystės reikmės įrengiamos nendrių arba švendrų plantacijos.

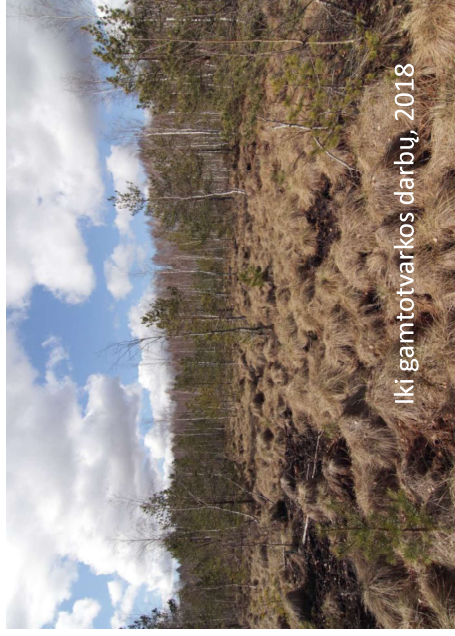

Kitos priemonės

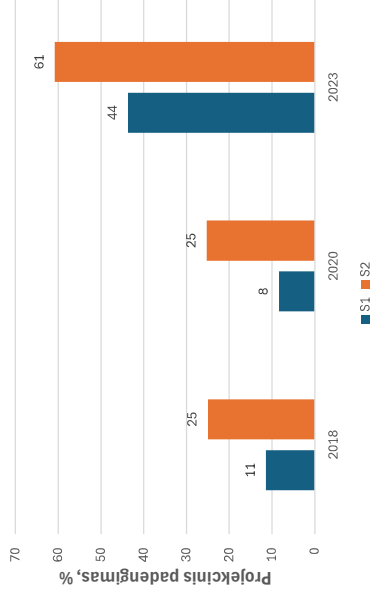
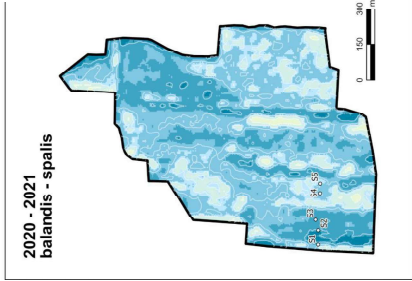
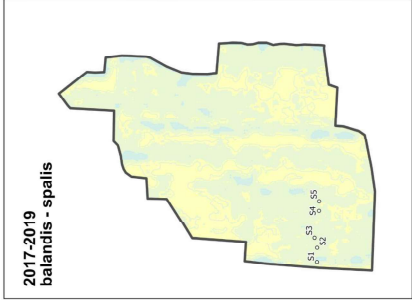
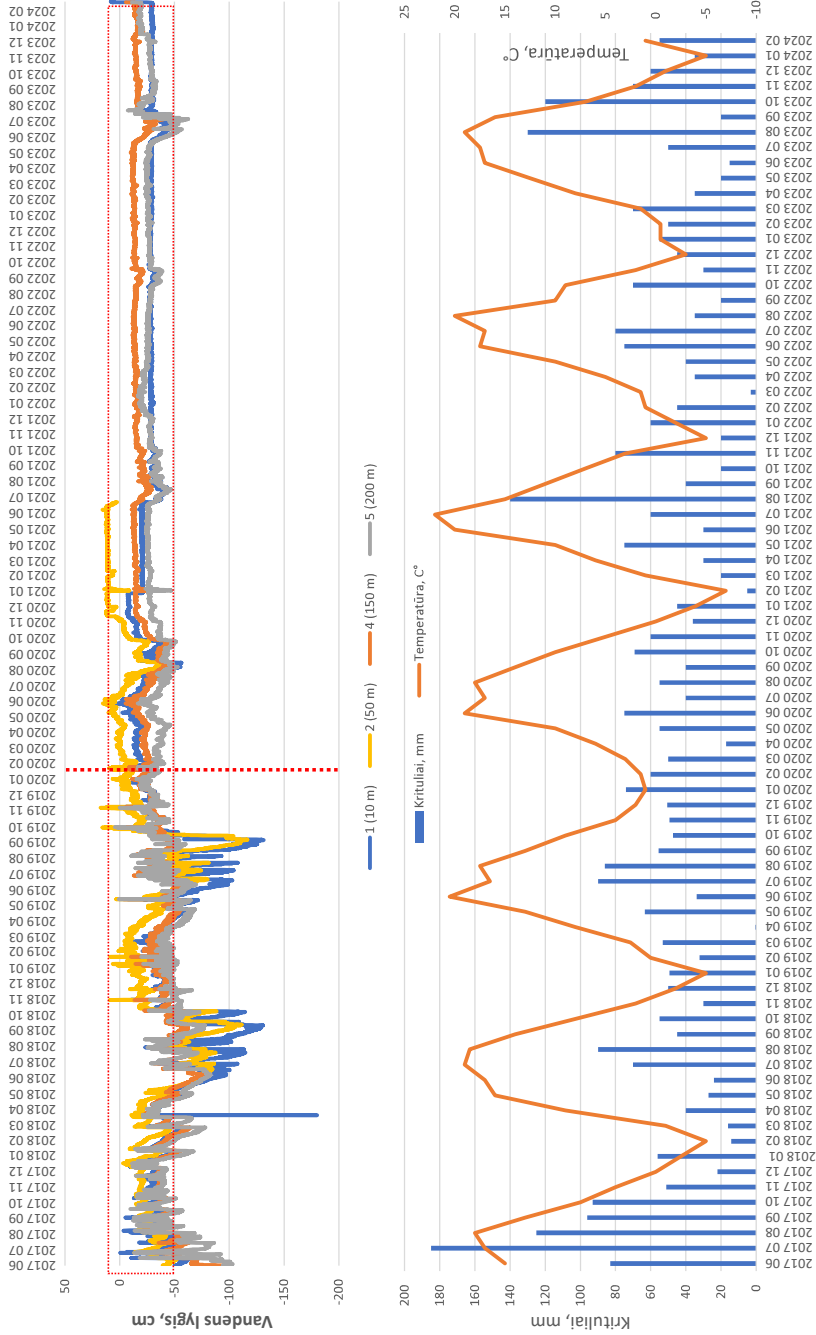
1. Hidrologinio režimo atkūrimas, atsisakant drenažo priežiūros
2. Bebrų užtvankos
3. Biologinės kilmės užtūros iš žolinių augalų
4. Sumedėjusios augalijos šalinimas

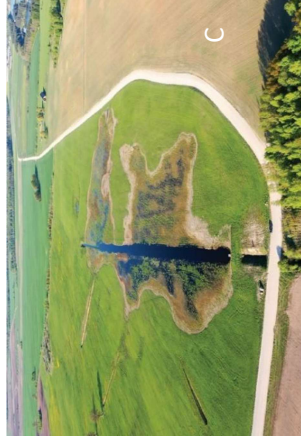
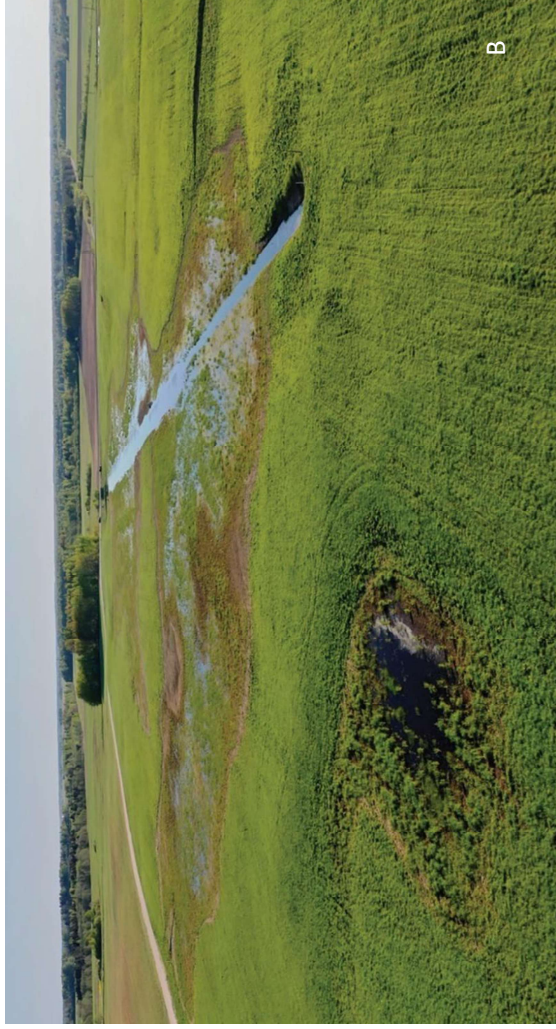
Sachara. Apleisto aukštapelkinio durpių karjero atkūrimas

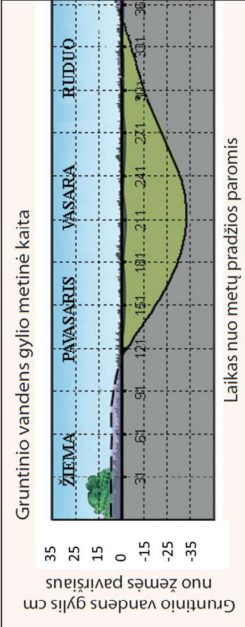

Hidrologinio režimo atkūrimas žemės ūkio paskirties naudmenose. Baisogalos šlapynė

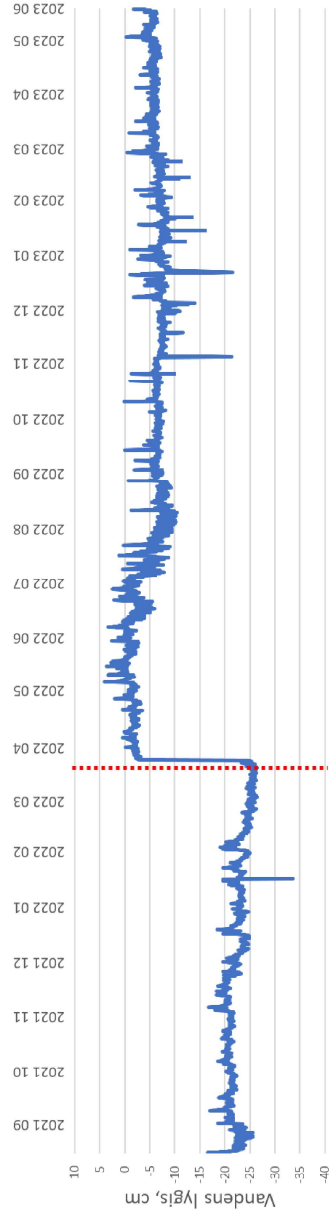
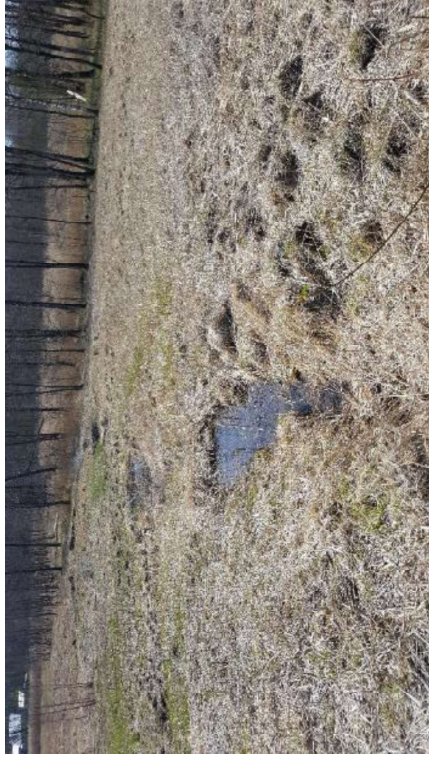
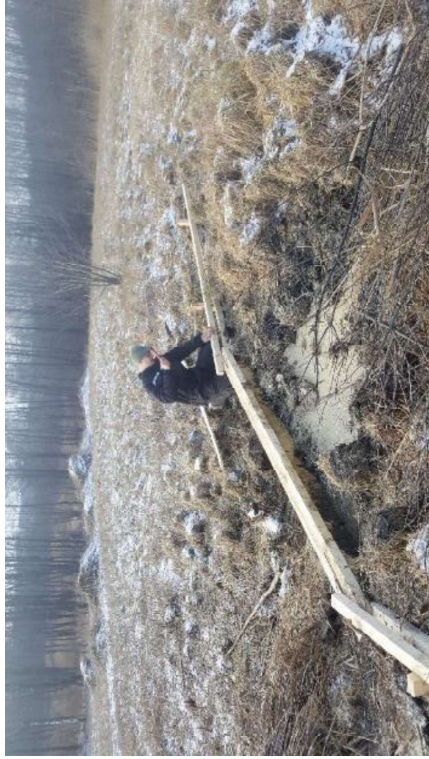
Baisogalos durpynas prieš imantis pelkininkystės veiklą (A, 2020 m.) ir jį įgyvendinus (B, C, 2023 m.)

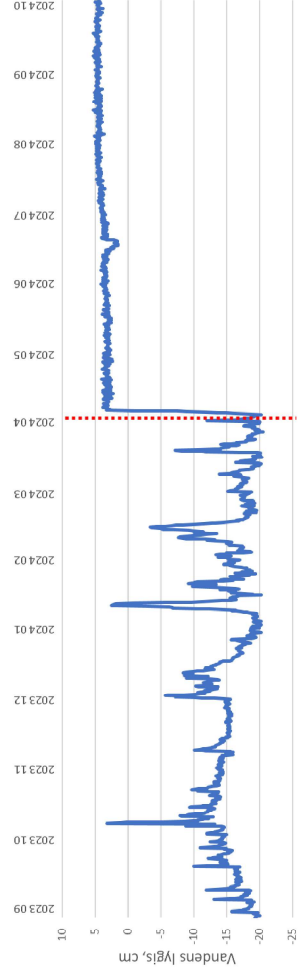
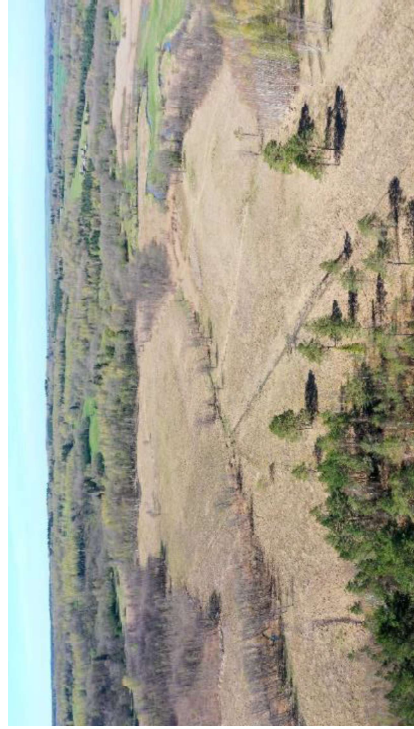
Drenažo sistemos pertvarkymas atkuriamame durpynė ir jo aplinkoje, Baisogalos apylinkės, Lietuva, 2022 m.: A–B – šliužo regulatoriaus su vienuolio tipo vandens pralaida įrengimas, C – išvalytas ir performuotas sausinimo griovys, D – pertvarkyti ir į paviršių išvesti drenažo rinktuvai (kairėje) ir patvenktas sausinimo griovys (dešinėje).

Tartokas. Šarmingos žemapelkės atkūrimas

Svirplinė. Šarmingos žemapelkės atkūrimas

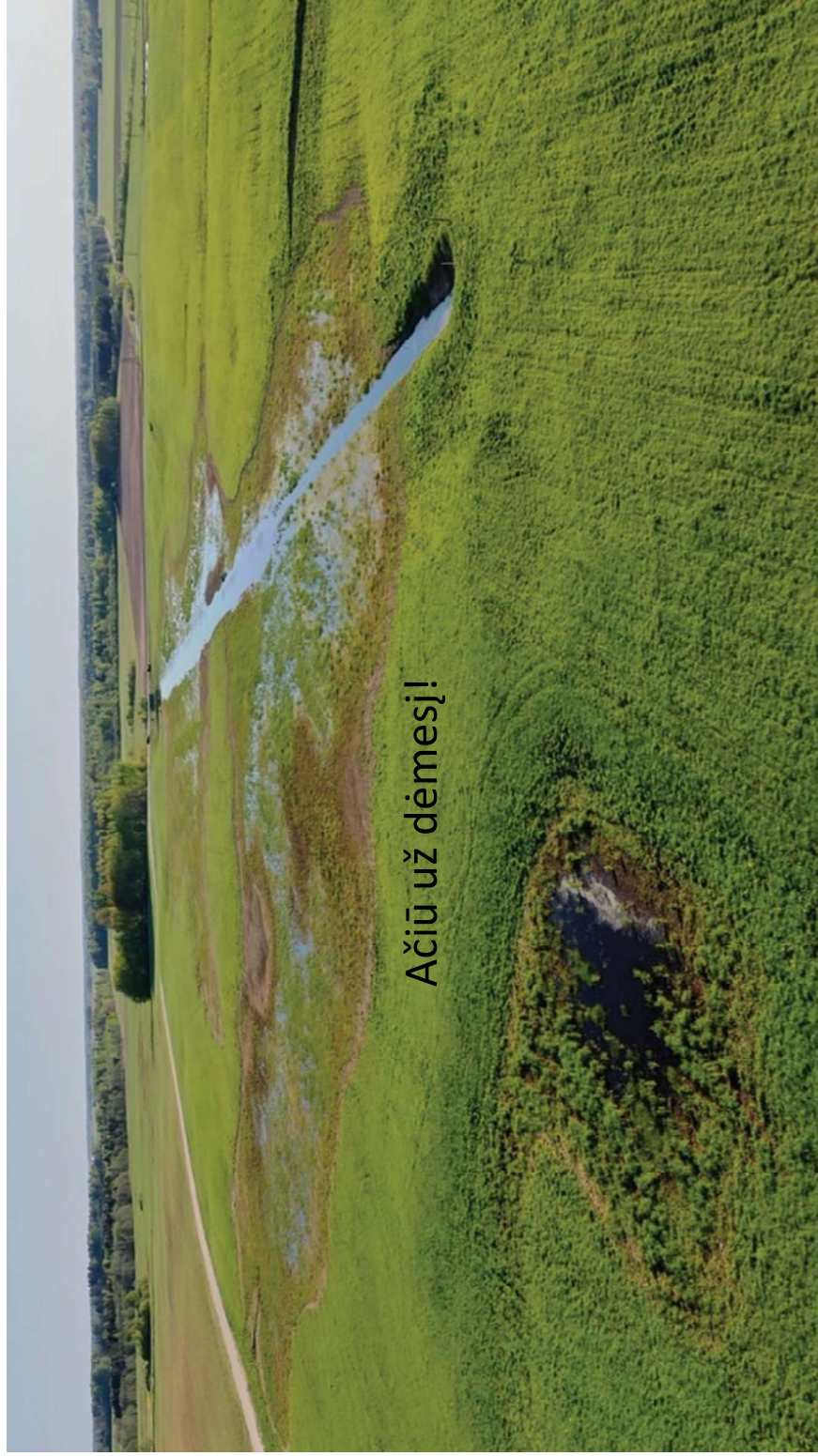
Projektas **SavePeatLands**

„Žemės ūkio paskirties durpynų atkūrimo skatinimas, didinant tikslinių grupių gebėjimus Lietuvos ir Lenkijos pasienio regione“

Projektas finansuojamas Europos Sąjungos Interreg VI-A Lietuvos Lenkijos programos, kofinansuojamas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lenkijos paukščių apsaugos draugijos lėšomis.

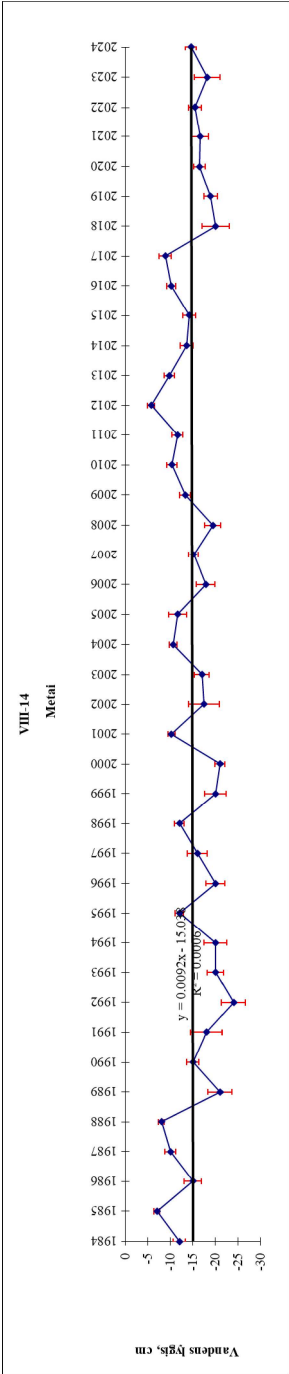
Lietuva – Lenkija

Ačiū už dėmesį!

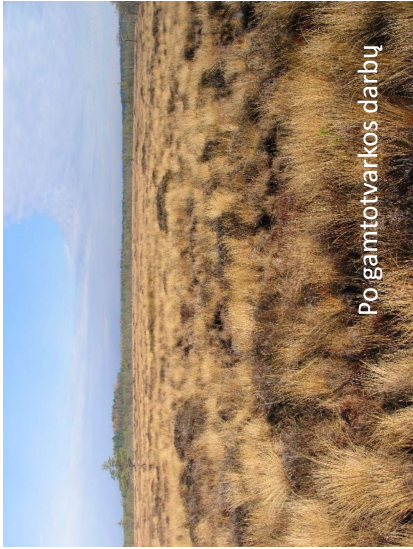
Ilgalaičiai vandens lygio svyravimai nepažeistose pelkėse. Klimato kaitos kontekstas

Vandens lygio svyravimai Kamany pelkės plynyje 1984 – 2024. Šaltinis: Kamany valstybinio gamtinio rezervato duomenys.

Iki gamtotvarkos darbų

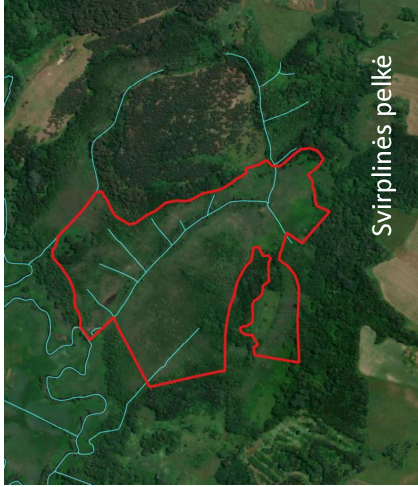
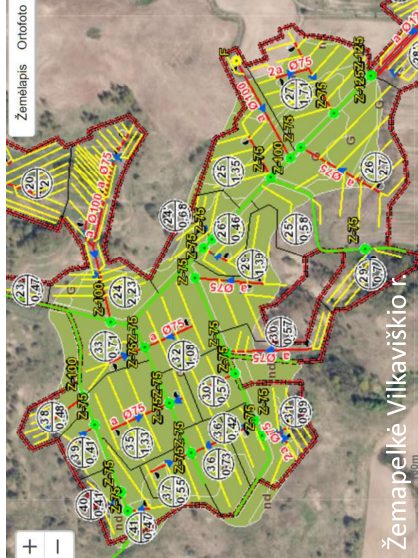
Po gamtotvarkos darbų

Pažeistos pelkės hidrologinio režimo atkūrimo planavimas

Melioruotoje žemėje. Kai būtina išlaikyti veikiančią melioracijos infrastruktūrą

Melioruotoje žemėje. Kai nebūtina išlaikyti veikiančią melioracijos infrastruktūrą

Nemelioruotoje žemėje (kur buvo įrengta oficialiai neregistruota sausinimo sistema)

Parengiamieji darbai

